

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΓΑΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ*

Το πρόβλημα λοιπόν πέφτει άλλου: στην οργανική αφομοίωση του ξένου.

Ο κ. Παπατσώνης βλέπει στο Σολωμό, στον ίδιο τον «πατριάρχη» μας, «μεταγραφή ξένων προγραμμάτων και ιδεών» και δέν βλέπει, αν όλα τα αυτά πέρασαν ή δέν πέρασαν μέσα του, αν έγιναν ή δέν έγιναν αίμα του και πλούτισαν την «φυσική αναπνοή του». "Αν ο Παλαμάς βάλθηκε ν' αγκαλιάσει την ελληνική παράδοση σ' όλες τις φάσεις απ' έξω, «μέ τρόπο έγκυκλοπαιδικό» ή «θυσιάσε την ποίηση στον ψυχαρισμό», αν με άλλα λόγια δούλεψε με το μυαλό μονάχα και όχι και με την καρδιά, —γιατί αυτό όρίζει τό κλίμα και όχι οι πηγές και τά θέματα των έμπνεύσεών του που είναι απλό υλικό,—τόσο τό χειρότερο γι' αυτόν. Η ποίηση είναι διάφανη και δέ μπορεί κανείς νά κρυφτή πίσω της και νά κάνη έξωπονητικές ή άφύσικες χειρονομίες. Άργά ή γρήγορα θά πέση ή πρόσοψη και θά φανή ή άλήθεια. Τό ζήτημα λοιπόν πρέπει νά μπη άλλοιώς και ώμά: αν και κατά πόσον ο Παλαμάς είναι στο βάθος ποιητής ή μήπως παραμένει ένας πνευματικός άνθρωπος που έκφράστηκε με τό στίχο, πρόβλημα που τό βάζει ο χρόνος και τό λύνει ο χρόνος.

Και για τό Σικελιανό τί τρέχει τάχα, ανεβαίνει εκεί που ανεβαίνει από μονάχα τή δικιά του «μυστική παρόρμηση» ή μήπως ένεργεί και σ' αυτόν κατά κάποιο τρόπο δυσκολοδιάκριτο τό γενικώτερο πνευματικό και ποιητικό κλίμα; «Τό έξωπονητικό στοιχείο» δέν του «στέκεται πάντα αναφομοίωτο και ξένο», αλλά ή «φυσική αναπνοή» του πληθωρικού ποιητή έχει τή δύναμη, θαρρώ, νά τό καίη και νά τό χωνεύη μέσα της οργανικά. Δέν μπορώ νά παραδεχτώ, ότι στην Ελλάδα σήμερα, όπως και κάθε άλλου, είναι δυνατόν μιά όσοδήποτε πλούσια και δυνατή ποιητική ιδιοσυγκρασία ν' άνέβη ίσα ψηλά από μόνη της, έτσι σαν ένα φυτό, νά πούμε, με κλειστά τά μάτια και τ' αυτιά προς τον ευρύτερο άνεμο που φυσάει, από παντού, φυσάει και δέν μπορεί κανείς νά του κλείση την πόρτα, γιατί και τότε εισβάλλει από τις χαραμάδες και γονιμοποιεί ίσως πιο βαθιά και πιο σίγουρα. Έχω μάλιστα την ιδέα, πως και

ο Σικελιανός «αναλίσκxεται» κάπου κάπου σε ιδεολογικές παροχετεύσεις, θάλεγα πιο σωστά, ότι αφήνεται συχνά νά πέρνη τό πρώτο κίνητρο από τό νοϋ, από κάποια ύψηλή πνευματική σκοπιμότητα, και πιο αυτότελής είναι εκεί που τό πέρνει από μέσα του, από την ρωμαλέα «φυσική αναπνοή» του σαν καθαρά «μουσική» παρόρμηση, εκεί που ή πολύχρωμη ποιητική φωνή του υποτάζει κυριαρχικά τους πνευματικούς δραματισμούς του. Για τότο ή καρδιά μου κλίνει προς τις «καθαρώτερες» έκφράσεις του, όπως εξαφνα στο «Μήτηρ Θεού». Άλλά πέρα απ' όλα ταυτό εκείνο που μας ενδιαφέρει εδώ, είναι τό νεοελληνικότατο στήθος του ποιητή, που θέλω νά βλέπω ότι ή πληθωρική του άνάσα, που πάει άμέσως σε μεγάλο πλάτος και ύψος, είναι ή ίδια ή άσίγαστη λαχτάρα που πνίγεται μέσα στο «κυτόρό» μας γυρεύοντας χώρο και άνεμο, ο φυλετικός καϋμός για άνοιχτούς άπέραντους όρίζοντες. Μέσα σ' αυτή την πλούσια, γεμάτη χλιδή φωνή, ακούγονται οι πιο γνήσιες και πιο ήχερες άντηχήσεις του νεανικού δυναμισμού μας και οι διαστάσεις της μας δίνουν τά μέτρα των αναλογιών του πόθου του.

Δέν πρόκειται νά έπιχειρήσω ανακατάταξη προσώπων και πραγμάτων ούτε και τό μπορώ. Βάζω μιά βάση θεώρησης, που την πιστεύω άληθινή, και άρκομαι νά δώσω λίγα δείγματα έφαρμογής σε λίγα μόνο συζητούμενα και άμφισβητούμενα σημεία, μόνο και μόνο για νά δοκιμαστώ και γώ ο ίδιος επάνω στη θέση μου σκοπιώς και νά δώσω και μιά άπόκριση στη συζήτηση, προσπαθώντας νά σταθώ όσο γίνεται πιο άυστηρά στο πεδίο των διαπιστώσεων βάθους και όχι των αισθητικών αξιολογήσεων, νά έπιχειρήσω απλώς μιά «βυθομέτρηση» (παρά λίγο νά πώ «σφυγμομέτρηση»).

Όσο για τον Καζαντζάκη, είναι βέβαια ο «έντελώς αυτόνομος». Άρα γε ή πολύ όρατή τούτη άυτόνομία πέφτει έξω όλως διόλου από τή «φυσική αναπνοή» μας, άποτελεί «αίρεση» που ξεκόβει καλά-καλά από κεντρικό δόγμα; Έγώ βλέπω, ο Καζαντζάκης έσωτερικά δένεται γερά με την ούσία της Νεοελληνικής Ιδιοτυπίας. Ο «Όδυσσεάς» του από μιά άποψη δείχνεται πως αφήνει πίσω τον Νεοέλληνα και πάει νά ένσαρκώσει τό νόημα του σημερινού ευ

* Συνέχεια απ' τό προηγούμενο και τέλος.

ρωπαίου ανθρώπου, σε μιὰ ούσιώδη γραμμή, στο «άκόρεστο», στη δίψα μιᾶς λύτρωσης πού αναζητιέται έναγώνια από σταθμό σε σταθμό. Κοιταγμένος όμως στα ζωτικά του φυσικά φόντα αναγνωρίζεται αμέσως, σου γίνεται πολύ γνώριμος αὐτός ὁ ἀψίκτορος Κρητικός, καθώς ἀδράχνει τις ἀποφάσεις καὶ τὰ πράγματα με μιὰ γενναία «νευρική» καὶ ἀνυπόμονη χειρονομία, καθώς κινιέται καὶ μιλάει με μιὰ ἐντελῶς ρωμείκη ζέση, πού ἐκφράζεται στὴν ἰδιότυπη ὁμιλία του καὶ μορφή πού κρητικοφέρνει ἀπὸ μέσα πρὸς τὰ ἔξω. Δὲν μπορεῖ τᾶχα νὰ εἶναι ἀκόμα καὶ δὲν εἶναι ὁ ἐγωκεντρικὸς Νεοέλληνας, πού δὲ βρίσκει πούθενά λύτρωση, γιατί ὁ στερεὸς ἀτομισμὸς του δὲν μπορεῖ νὰ διαλυθῆ σε κανένα συναισθηματικὸ ἢ μυστικὸ χῶρο, οὔτε στὴ φύση, οὔτε στο «ἐμεῖς», οὔτε στὴν ἀγκάλη τοῦ Θεοῦ; Κι' ἀκόμα τὸ δυνατό καὶ μεγαλόπρεπο, κάτι τὸ ἀντίστοιχο με τοῦ Σικελιανοῦ τὸ λυρικό πληθωρισμό, σὲ ἐπική ὁμως, τοιχογραφικὴ ἄπλα, μᾶς δίνει τις ἰδεατὲς διαστάσεις πάλι τοῦ ἐσωτερικοῦ δυναμισμού μας.

**

Ἄλλὰ ἄς ἔρθουμε στο κυρίως ἀμφίση-
τούμενο σημεῖο, στοὺς σημερινούς «μόντερ-
νους», πού τοξεύονται ἀπὸ πολλές μεριές,
adintentionem τῶν ὁποίων πολλά λέγονται
καὶ γράφονται, τοὺς «μαθητὲς» ξένων, πού
οἱ δάσκαλοί τους «πρέπει νὰ ὑπερηφανεύ-
ονται» γιὰ τοὺς τόσο ἐπιμελεῖς τροφίμους
των.

Στὸ βάθος βάθος τῆς κουβέντας πού γί-
νεται προβάλλει ἀκριβῶς σὰν κυρίαρχο μο-
τίβο τὸ πρόβλημα τῆς «μαθητείας». Γιὰ
μένα ἡ «μαθητεία» εἶναι ἀνάγκη ζωτικὴ καὶ
ἀναπόφευκτη. Θέλουμε δὲ θέλουμε μαθη-
τεύουμε καὶ πρέπει νὰ εἴμαστε ἐπιμελεῖς*,
ὥσπου νὰ γίνουμε—ἂν θὰ γίνουμε ποτέ,—
μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ φανταστῆ;— δασκάλοι
ξανά τῶν ἄλλων—. Κάθομαι ὕστερα καὶ
ψάχνω νὰ βρῶ, ἂν καὶ κατὰ πόσον ἡ «μαθη-
τεία» ἔγινε «καρποφορία».

Ὁ ἴδιος ὁ Παπατσῶνης μαθήτευσε στὴ
Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία καὶ εἶναι χαρὰ πού
καρποφορεῖ, πού συγχρονίζει, κατακτᾶ καὶ
ὑποτάζει στὴ «φυσικὴ ἀναπνοή», τὴ δική
του καὶ τὴ δική μας, τὴν τροφή πού πέρνει
καὶ ἀπὸ «μαθητῆς» ὑψώνεται σὲ αὐτοτελῆ
καὶ αὐτάρκη προσωπικότητα. Μὰ θὰ μοῦ
πῆ κάποιος, πῶς δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ «μα-
θητεία» ἡ ἀναδρομὴ στὴν ἐθνικὴ μας παρά-
δοση καὶ ὁ πλουτισμὸς ἀπὸ κεῖ καὶ ὄχι ἀπ'
ἔξω. Μ' ὄλα ταῦτα, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ
ἰσχυρισθῆ στὰ σοβαρά, πῶς ἡ ζωντανὴ «φυ-
σικὴ» ὁμιλία τοῦ Παπατσῶνη, στο πεδίο τῆς

ἐμπειρίας, ὡς ἀνθρώπου πού ἀναπνέει στο
πρῶτο ἡμισυ τοῦ 20οῦ αἰῶνα, Νεοέλληνα,
εἶναι ὁ περίτεχνος «βυζαντινίζων» ποιητικὸς
τοῦ λόγος, ἢ ὅτι θὰ ἦτανε, ἂν ἔμενε περι-
φραγμένος στὸν ἑαυτό του καὶ δὲ γύριζε νὰ
μαθητέψῃ σ' ἓνα κομμάτι αὐτοῦσιο τῆς πα-
ράδοσης ἀπὸ τὰ πιὸ κορυφαία, ἔτσι ὅπως
στέκει στο χρονικὸ του σημεῖο κι' ἔχει σαρκ-
ωθεί σὲ ὠρισμένη γλωσσικὴ καὶ τεχνικὴ
μορφή, σύμφωνα με τὸ πνεῦμα καὶ τὴ μορ-
φολογικὴ ἰδιοσυστασία τῆς στιγμῆς του. Καὶ
κανεὶς πάλι δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ ἰσχυρισθῆ
σοβαρά καὶ νὰ με πείσῃ, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ
Ὑμνογραφία, ὅσο κι' ἂν διοχετεύεται ὡς τὰ
σήμερα μέσον τῆς Ἐκκλησίας, ἐξακολουθεῖ
νὰ ἐνεργῆ «λειτουργικά», δὲν εἶναι στὴν ἰδιαι-
τερὴ γλωσσοτεχνικὴ τῆς συγκρότησῃ «μου-
σειακῆ», ὡς καὶ κάθε ἄλλο μεγάλο καὶ θαυμα-
στὸ ἔργο τέχνης τοῦ παρελθόντος, πού ἐξα-
κολουθεῖ νὰ ἐνεργῆ γόνιμα μέσα ἀπ' τὸν ὕ-
πνο του.—Λεπτολογῶ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ
ἄρω κάθε ἐνδεχόμενο παρερμηνείας τοῦ νοή-
ματος πού δίνω στὸν ὄρο «μουσειακῆ». Γιατί
ἡ ζωντανὴ ρίζα γιὰ μέσα εἶναι τὸ μεταβυ-
ζαντινὸ παρόν, ἡ χοάνη, ὅπου ὀλόκληρη ἡ
παράδοση διῦλιζεται καὶ κατασταλάζει στὰ
«κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων», με ἄλλα λόγια
στο «Δημοτικὸ Τραγοῦδι».

Ὁ Παπατσῶνης, ὅπως καὶ κάθε ἄλλος
ἀληθινὸς ποιητῆς αἰσθάνεται πῶς ἡ ζωντανὴ
αὐτὴ βάση στὴ ζωὴ καὶ στὴν ποίησῃ ἔχει
μείνει κάτω, χαμηλά, στο ἔδαφος τῆς πρῶ-
της ἀρχῆς, τῆς «φυσιολογίας» νὰ ποῦμε, καὶ
τῆς χρειάζεται ἄμεση καὶ ἐντατικὴ καλλιέρ-
γεια γιὰ ν' ἀνεβῆ στο πεδίο τοῦ πνεύματος
καὶ στο ὕψος τοῦ σήμερινοῦ «ἐλληνοκεντρι-
κοῦ» εὐρύτερου χῶρου ἀπὸ ἀνάγκη ζωῆς
καὶ θανάτου. Γι' αὐτὸ δὲν ἐπαναπαύθηκε—
ὅπως ἀναπαύονται τὰ πνευματικὰ μας «μη-
ρυκαστικά»—στὴ χαμηλὴ φυσικὴ βάση τοῦ
Νεοελληνικοῦ ἑαυτοῦ του, γύρεψε πολὺ τί-
μια καὶ δημιουργικὰ νὰ μαθητέψῃ κάπου,
ναβρῆ ἓναν καλὸ δάσκαλο, γιὰ νὰ μάθῃ νὰ
ζῆ καὶ νὰ μιλάῃ, ὅπως πρέπει νὰ μιλάῃ ἓνας
σύγχρονος εὐρωπαϊκὸς Νεοέλληνας, πού
λαχταράει νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν καταγωγὴ
του καὶ ὄχι ὅπως ἓνας σκέτος νέτος Νεοέλ-
ληνας τοῦ τύπου τῆς κοφτῆς ἢ μὴ κοφτῆς
«ἐπιστροφῆς στὴν παράδοση».

Ἡ διαφορά του εἶναι ὅτι προτίμησε,—
καὶ ἀπὸ προσωπικὴ βέβαια ὀργανικὴ παρόρ-
μηση,—ἀντὶ νὰ μαθητέψῃ στο σύγχρονο εὐ-
ρωπαϊκὸ σχολεῖο, νὰ στραφῆ πρὸς τὸ βυ-
ζαντινὸ, πού ἐπὶ τέλος εἶναι καταδικὸ μας,
προγονικὸ, καὶ δὲν εἶναι «ὀθνεῖο» κ' ἔτσι
ἔγινε «αἰρετικὸς» στὴ σειρά τῶν ἐξαιρέτων
«αἰρετικῶν»,—μεταχειρίζομαι τὴν πολὺ σω-
στὴ καὶ ὠραία ὁμολογία του,—γιὰ νὰ μὴ
γίνῃ «ξενότροπος», γιατί δὲ θέλησε ἀπὸ δη-
μιουργικὴ ἀκριβῶς ἔφεση νὰ μείνῃ «παρα-
δοσιακός», μπῆκε στὴ μιὰ ἀπὸ τις δυὸ ἀπο-
κλίσεις ἢ παρεκκλίσεις*, — ἂν καὶ δὲν ἀπέ-

* *Οχι βέβαια κατὰ τὸν τρόπο τῶν γυμνασιο-
παίδων πού σκοτώνονται στο διάβασμα καὶ ἀποστη-
θίζουν παπαγαλιστί, χωρὶς νὰ μορφώνονται, ἀλλὰ
τῶν εὐφυῶν πού ἀφομοιώνουν με μιᾶς τὸ ὄλικὸ με
τὸ πρῶτο κοίταγμα.

* Ἄν ἴδοῦμε ὅτι καὶ στο Γρυπάρη κι' ὡς ἓνα

κλεισε, και με κάποιο μαλιστα κρυφό καμάρι, από τον έαυτό του όλωσδιόλου και κάποιες «ξενότροπες» ανάλαφρες έπιρροές, είναι λοιπόν απ' αυτή τή μεριά και «ξενότροπος».

Όστοςο τó νόημα του «αίρετικού», πρέπει, νομίζω, να βαθύνη, να καθάριση πιό πολύ από μέσα. Να φανή ως ποιό σημείο μιá τέτοια παράτολμη απόκλιση δένεται με τόν πυρήνα τής Νεοελληνικής «φυσικής αναπνοής», κατά που και πώς ή ιδιοτυπία ή άτομική έγγίζει στη ρίζα της τó κοινό έθνικό έδαφος. Τουτό θα κρίνη τó ποσοστό, να πουμε, τής έλληνικής γνησιότητας και τήν ένταξη. Πραγματικά όλοι οι «αίρετικοί» κοινωνούν στην ούσία με τήν «Νεοελληνική Έλληνικότητα», πολλές φορές μάλιστα πάνε και τοποθετούνται στο κέντρο (Κάλβος, Παπαδιαμάντης, Καβάφης...) και τουτό είναι που τους έντάσσει και διόλου ή έλληνικότητα τής γλωσσικής τους σύστασης, — που είναι ακριβώς ιδιομορφία και εξαίρεση, — όπως τó βλέπει ó κ. Παπατσώνης, που έχει πάρει τήν απόκλιση για βάση ανάποδα. *Έτσι ó Παπαδιαμάντης λ. χ. μπορεί ίσως να θεωρηθί «μοναχικός», όπως τόν βλέπει ó κ. Λ. Πολίτης, από μέσα όμως είναι λαός, πολύ λαός.

Ποιό λοιπόν είναι τó «άπομέσα» του Παπατσώνη; Είναι ανάγκη να είμαι συνοπτικός και να πηγαίνω στο γενικό και επικρατέστερο και λέω μονολιθικά πώς είναι μιá «χριστιανική ώραιολατρεία» άνωτέρου ποιού, ένα ιερό ρίγος αισθητικοθησκευτικό μάλλον, παρά ουσιαστικώτερα θρησκευτικό. — Η Ζωή Καρέλλη, λ. χ., ένω δέν κάνει ειδικά θρησκευτική ποίηση, άγγίζει πολύ πιό καιρία τόν πυρήνα του χριστιανικού νοήματος υπό μορφήν μιás θανατερής άγωνίας, όπως και ó Ν. Γ. Πεντζίκης, που ó άνθρωπισμός του, ó πόθος να ξεπεράση τó άτομικό, τόν οδηγεί ίσα προς τήν Όρθοδοξία απ' τήν πλευρά του πνεύματος και όχι τών αισθημάτων, — για να αναφέρω, ως μου έπιτραπή, κ' ένα δυό όνόματα και από μας έδω πάνω τους άκραίους. «Χριστιανική ώραιολατρεία» ύπάρχει και στον Παπαδιαμάντη, αλλά πώς να τó πη κανείς, φαίνεται άμέσως και από μόνο του πόσο είναι άκραιφνώς νεοελληνική σε λαϊκώτερη απόχρωση. Τó πολύ όρατό είναι ή προσωπική πνοή, που τοποθετεί τήν ποίηση του Παπατσώνη σε περιωπή ενός πνευματικού άριστοκρατισμού. Δίνοντας στον όρο «αίρετικός» τó νόημα τής άτομικής όξυτητας και απόκλισης, όχι μονάχα και στενά απ' τήν πλευρά τής ιδιότροπης γλωσσικής μορφής,

σημείο και στον Πορφύρα ύπάρχουν όρατά ίχνη «ξενότροπα», τότε τί μένει ως κοίτη ανάμεσα στους «αίρετικούς» και τους ξενότροπους; Η Ήθογραφία και τά πολύ δεύτερα και τρίτα ποιητικά φανέρωματα και πιό κάτω όλο τó άχρωμο πλήθος τών «μηρυκαστικών», ήτοι τó έμπρακτο αποτέλεσμα τής «έπιστροφής στην παράδοση» κατά τήν άποψη Μελά και όλων των έπαρχιακών δασκάλων.

άλλά μαζί και απ' τήν πλευρά του «άπομέσα», θάπρεπε ίσως να πουμε, ότι είναι ó «αίρετικώτερος τών αίρετικών», άν και οι μονολιθικοί άφορισμοί στην πθίση, πράγμα ρευστό και κυμαινόμενο, είναι πάντα επικίνδυνοι και μπορεί να όδηγήσουν σε άδικίες και παρεξηγήσεις. Παίρνω για παράδειγμα τόν ίδιο τόν Παπατσώνη, που θεωρεί γνησιότερο τόν Γκάτσο του «Άμοργός». Πραγματικά είναι «άγνώτερος και πολύ πιό παρθενικός», έπειδή πιάνεται γερά από «Δημοτικό Τραγούδι» και φαίνεται έτσι με πολύ όρατότητα ότι ύποτάζει τó «ξενότροπο» στο έθνικό. Άφήνει έλεύθερη τήν φυσική αύθορμησία του να κινηθί και να φέρη στο φώς άφομοιωμένα μέσα του κατάλοιπα από τή λαϊκή φωνή. Όμως, νομίζω, πώς αυτό ακριβώς είναι ή δύναμη και ή άδυναμία του, — που τήν έχει άλλως τε ξεπεράσει. Τó «Δημοτικό Τραγούδι» είσορμά αυτόσιο, θαρρώ, και δέν προφταίνει να κακαχτηθί. Άπ' αυτή τήν άποψη, που δέν θίγει τó αισθητικό αποτέλεσμα, πιστεύω πώς τó «Άμοργός» είναι μοναδικό δείγμα του τί μπορεί να γίνη, άν αφήσουμε τελείως λυτό τόν έσωτερικό έαυτό μας, τόν βαθύτερο, αυτόν που δένεται σφιχτά με τó χαμηλό κοινό πεδίο, και δέν προσπαθήσουμε να τόν ανεβάσουμε ποιοτικά, να τόν άπονευματώσουμε. Ίσαμε κεί που σηκώνει, χωρίς να σπάση.* Οι τεχνικές έπιρροές, είτε «ξενότροπες» είτε «αίρετικές», μπορεί να κατέβουν μαζί μας κάτω άντι να μας πάρουν και να μας ανεβάσουν άπάνω. Όσκληρός άγώνας που μας έπιβάλλεται από τήν ιδιόρρυθμη θέση μας μέσα στο εύρύτερο ζωντανό παρόν δέν είναι μονάχα να άφομοιώσουμε όργανικά τις έπιρροές, είτε τις πέρνομε από τó έλληνικό παρελθόν (Κάλβος, Παπατσώνης...), είτε από τó σύγχρονο εύρωπαϊκό (Σολωμός, Πάλαμας, Σεφέρης...), αλλά και τουτό μαζί και κυριώτατα: να ανεβάσουμε τόν έαυτό μας, να κατακτήσουμε πνευματικά τή «φυσική αναπνοή» μας, που μένει στην ούσία της χαμηλά. Αυτό είναι ίσα-ίσα ó κύριος στόχος του επικίνδунου πειραματισμού, για τουτό και μόνο για τουτό έχει λόγο τó ότι πάμε να πιαστούμε από άνώτερες έξελιγμένες εκφράσεις.

Ότι ó άγώνας αυτός είναι ήράκλειος και δραματικός τó δείχνει τó τσάκισμα του Σολωμού. Δέ στάθηκε στη Νεοελληνική του αύθορμησία, όπως τó έκανε μονάχα στον «Υμνο»,¹ για να κάμη «Δημοτικό τραγούδι», ούτε από τήν άλλη «ανάλωθηκε» σε δουλική μίμηση «Ίταλικών και Γερμανικών προγραμμάτων και ιδεών». Θέλησε να κατακτήση και τά δυό τούτα άντιφατικά στοιχεία και να τά έναρμονίση όργανικά σε πολύ ύψηλή

* Η ποίηση στο βάθος-βάθος πρέπει να είναι καλλιέργεια, έξύψωση του φυσικού σε πνευματικό.
1) Ο «Υμνος εις τήν Έλευθερίαν» περιόδ. «Παιδεία», τεύχος 21 - 22, 1948.

γραμμή. Ο κ. Παπατσώνης δὲ θέλει νὰ ἰδῆ αὐτὸ τὸν ἄθλο τὸν ἔθνικό, κοιτάζει τὶς παρυφές κι ὄχι τὸ κέντρο τοῦ προβλήματος. Ἡ «μαθητεία» λοιπὸν γίνεται γιὰ νὰ ὑψωθῆ ἀπὸ μέσα ἢ ἐθνικὴ ἰδιοτυπία κι ἀπάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση πρέπει νὰ κρίνονται καὶ νὰ ἐντάσσονται πρόσωπα καὶ πράγματα.

Οἱ Σεφέρης καὶ Ἐλύτης εἰδικὰ κατηγοροῦνται ὅτι θέλησαν νὰ συνάψουν σχέσεις ἀπ' ἔξω μὲ τὴν παράδοση. Καλὰ θὰ ἦταν νὰ μὴν τὸ εἶχαν κάνει, ἀλλὰ νὰ ἄφηναν νὰ τὸ βγάλουν ἄλλοι μὲς ἀπ' τὸ ποιητικὸ τους ἔργο. Ὅμως ὅσο κι ἂν τὸ ρίξουμε εἰς βάρος τους αὐτὸ τὸ «ἐκ τῶν ὑστέρων», δὲν ἔχει καμμιά σημασία ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς οὐσίας, γιατί τὸ ζήτημα παραμένει, ἀκέραιο, ἂν καὶ κατὰ πόσον οἱ δυὸ αὐτοὶ Διόσκουροι τοῦ ποιητικοῦ σκανδάλου, ποὺ ἤρθαν μαζί μὲ κάποιους προηγούμενους (Ἐμπειρίκο, Καλαμάρη κ. ἄ.) νὰ ταραξοῦν τὰ μουχλιασμένα νερά τοῦ «παραδοσιακοῦ» ραχιατιοῦ μας, τὴν ὑπνωτικὴ ἡσυχία τῆς «ἐθνικῆς μας πνευματικῆς αὐτάρκειας» καὶ τοῦ εὐκολοῦ στιχουργικοῦ γλυκασμοῦ, ποὺ ἔφτασε νὰ γίνῃ ἢ πιὸ συνηθισμένη καὶ στολιδιάρικη ἀσχολία καὶ στὰ μωρὰ παιδιὰ κι ἔκανε καὶ τὰ νήπια νὰ ὀνειρεύονται Παρνασσούς καὶ σίγουρες ποιητικὲς δάφνες καὶ μέσα στὴν κούνια καὶ νὰ παίρνουν πολὺ πολὺ δικαιολογημένα τὸ καμαρωτὸ ὕφος τῶν «enfants prodiges»,—ἂν καὶ κατὰ πόσον κέρδισαν τὴ «μαθητεία» τους καὶ τὴν ὑπέταξαν, τὴν ἔκαμαν ἔκφραση ἑλληνικῆ ἑλληνικῆς ζωῆς ὑψώνοντας τὴ «φυσικὴ μας ἀναπνοή», ὅπως τὸ ἔκαμαν ὅλοι οἱ ἀξιοὶ ὡς τὰ σήμερα δημιουργοί, ἢ ἂν ἔμειναν «μαθηταὶ» «ξενότροποι» τῶν δασκάλων τους, ποὺ κι αὐτὸ στὸ κάτω τῆς γραφῆς εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή στὸν Πολέμη ἢ τὸν Κρυστάλλη.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἔχει πολλὴ σημασία νὰ ἔχη κανεὶς ὑπόψη τοῦτο,—ποὺ ὁ κ. Παπατσώνης τὸ ξέρει καλύτερα ἀπὸ μένα: ὅτι δὲν ὑπάρχει αὐτὴ τὴ στιγμή τόπος σὲ κανένα πλάτος καὶ μῆκος τῆς ὑδρογείου—ἐκτός ἀπ' τοὺς ἀγρίους—χωρὶς νὰ ἐξαιρεῖται οὔτε ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία, ποὺ ἔχει σφραγίσει τὰ παράθυρά της ἐρμητικὰ πρὸς ὅλους τοὺς δυτικούς ἀνέμους, ποὺ νὰ μὴν ἔχει γίνῃ ἀπὸ ὁποιοδήποτε λόγο, ἐξωτερικὸ ἢ ἐσωτερικὸ, «ξενότροπο» ἢ «αἰρετικὸ», μιὰ ἀνάλογη ἐπανάσταση στὴν ποιητικὴ γλώσσα, στὸν ὄπλισμό τῆς ποιητικῆς ὁμιλίας, καὶ δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμον ὅλο ποιητῆς ἀξίος τοῦ ὀνόματος—ἐκτός ἀπὸ λίγες, «αἰρετικὲς» πιά, «ἐξαιρέσεις»—ποὺ νὰ μὴν ἔχη φροντίσει νὰ προσαρμοστῆ κατὰ κάποιον τρόπο, τολμηρότερο ἢ ἡπιώτερο, πρὸς τὸ κυρίαρχο τοῦτο κλίμα τῆς «πυθιακῆς» νὰ ποῦμε, ἢ «ὑπερλογικῆς» ποιητικῆς φρασεολογίας, ποὺ δὲν εἶναι πιά τεχντροπία ἢ σχολή, ἀλλὰ κάτι πολὺ βαθύτερο καὶ ἀνθρώπινο, ποὺ ἐκπηγάζει ἀπὸ πολλὰ καὶ ποικίλα κέντρα, καὶ ποὺ σημαίνει μιὰ γεν-

ναία καὶ τολμηρὴ στροφή ἀπὸ μέσα, ἀπὸ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς ἕνα ἐκ βαθέων ἀνοιγμα τῆς ποιητικῆς λειτουργίας σὲ οὐσία καὶ σὲ μορφή ἐνάντια στὴν ψυχραμένη ἀπὸ τὴ μακρόχρονη χρῆση καὶ ἐπανάληψη ρασιοναλιστικῆς θέσης καὶ ὁμιλίας στὸν κάθε τόπο. Δὲν ξέρω καλά, ἂν κι ἄλλοι γίνονται αὐτὰ ποὺ γίνονται ἐδῶ, ἂν βρίσκονται ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ μὴ, ποὺ νὰ θέτουν κι ἐκεῖ τὸ ἀνάλογο πρόβλημα,—ὡστόσο τὸ πρᾶγμα εἶναι καλὸ καὶ γόνιμο, ὅταν γίνεται, ὅπως γίνεται στὶς σοβαρώτερες περιπτώσεις, μὲ ἀγαθὴ προαίρεση καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθείας, γιατί προάγει τὴν αὐτογνωσία. Καὶ γιατί λοιπὸν κ' ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸν προνομιοῦχο τόπο, δὲ θάπρεπε σώνει καὶ καλά νὰ μὴ φυσήξῃ ὁ ἀνακαινιστικὸς αὐτὸς καὶ ζωογόνος ἀνεμὸς νὰ ρίξῃ τὰ ἄφθονα σάπια φύλλα καὶ νὰ γονιμοποιήσῃ τὰ λίγα γερά, γιατί,—ἢ ποιὸς θεὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ νὰ φυσήξῃ; Θέλω νὰ πῶ, πὼς δὲν μπορούσε νὰ μὴν εἶχε γίνῃ αὐτὸ ποὺ ἔγινε καὶ μᾶς μένει μόνο νὰ ἰδοῦμε, ἂν ἔγινε καλά, ἂν ἀφομοιώθηκε κ' ἔγινε μέσον γιὰ ἐξύψωση.

Πιστεύω, ναί. Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ στὰ σοβαρὰ ἢ νὰ κάμῃ πὼς δὲν βλέπει, ὅτι τὸ «ἀπομέσα» τῆς ποίησης τοῦ Σεφέρη εἶναι ἀκραιφνῶς Νεοελληνικὸ, ὅτι τὸ γεμίζει ἢ καυτερὴ ἀνάσα τοῦ ρωμέϊκου καύμοῦ, ἢ ὀδύνη μιᾶς συντριβῆς, ἢ φυλετικὴ νοσταλγία μέσα σ' ἕνα τόνο βαθύ καὶ ὑπόκωφο σὰ νὰ βγαίνει ἀπὸ παλιούς τάφους, ἀπ' τὶς ρωγμές καὶ τὶς κουφάλες τοῦ πληγωμένου Ἑλληνικοῦ χρόνου, ποὺ εἶναι πληγὴ ἀθεράπευτη τῆς Νεοελληνικῆς μας ψυχῆς, στοιχεῖα ὅλα καὶ τόνοι,—πιὸ πολὺ ἀξίζουν στὸ ἔδαφος ποὺ κινούμεθα οἱ τόνοι, τὸ μέταλλο τῆς φωνῆς,—ποὺ ἔρχονται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς «φυσικῆς ἀναπνοῆς» μας, ὅτι τὴν ἀποκαθαίρουν καὶ τὴν ἀνεβάζουν ποιητικὰ στὸ ὕψος τοῦ σημερινοῦ πνευματικοῦ κλίματος, κάνουν τὸ «Δημοτικὸ τραγούδι» ἀπὸ πρωταρχικὸ κύτταρο φορέα καὶ ἔκφραση πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ καλλιεργημένου Νεοέλληνα ποὺ ζῆ καὶ μπορεῖ νὰ ζῆ ἐπάξια στὴν περιοχὴ τῆς Εὐρώπης καταξιώνοντας τὴν καταγωγὴ, τὴν κληρονομία του καὶ τὴν παράδοση.

Τὸ τελευταῖο τοῦτο εἶναι τὸ καίριο, τὸ κρίσιμο, ποὺ ὀρίζει καὶ ξεχωρίζει ἐκείνους ποὺ νικοῦν καὶ κείνους, ποὺ πέφτουν. Καὶ κάτι ἄλλο, ἐξίσου σημαντικὸ, ποὺ μπορεῖ νὰ καθιερώσῃ ἢ νὰ ἀχρηστέψῃ μιὰ ποιητικὴ φυσιογνωμία, ἢ μορφή, αὐτὸ τὸ «ξενότροπο», ποὺ πέρνεται μὲν ἀπ' ἔξω, μετουσιώνεται ὅμως, πολιτογραφεῖται, πέρνει Ἑλληνικὴ ἰθαγένεια ἀπομέσα. Πῶς νὰ τὸ πῆ κανεὶς, ποὺ εἶναι πολὺ λεπτὸ καὶ κάπως ἀπιαστο, τοῦτο: ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ποὺ ζῆ ζωντανὰ στὸ κέντρο τῆς ἐποχῆς καὶ εὐρύτερης στιγμῆς χώρου καὶ χρόνου μέσα στὴν ὁποιαδήποτε ἰδιαίτερη,—τὴ Νεοελληνικὴ ἐδῶ—περιοχὴ του, δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφραστῆ

ειλικρινά, καιρία, στο πεδίο της ποίησης παρά μονάχα έτσι ή περίπου έτσι, σπάζοντας δηλαδή κατά κάποιο τρόπο την νεκρωμένη ποιητικά άκρως ρασιοναλιστική γνωσιολογία και ανοίγοντας «τ' άγρυπνα μάτια της ψυχής», γιατί άλλοιως θά πέση σε παγωμένα σχήματα και ψεύτικες αισθηματολογίες. Το έκ βαθέων άνοιγμα της ποιητικής λειτουργίας, ήρθε παντού, σε κάθε τόπο, από έσωτερική ανάγκη και δεν έχει πρωτεύουσα σημασία, αν αυτή την ανάγκη την ένωσαν σ' άλλους τόπους πρώτοι, σ' άλλους δεύτεροι. Αυτοί που το δέχτηκαν παντού από τους πρώτους, το δέχτηκαν από την ίδια ανάγκη, τους ήρθε πάνω στην ώρα, που το αναζητούσαν συνειδητά ή όχι, και το έγκολπώθηκαν και το ιδιοποιήθηκαν όργανικά. Δέ θα μπορούσε ο Σεφέρης κι ο Έλύτης και όποιος άλλος να μιλήση άπομέσα, όπως μίλησε, παρά μονάχα όπως μίλησε, άλλοιως δε θα μιλούσε ποτέ άπομέσα, δε θα γγίζε μες άπ' την προσωπική του ιδιοσυστασία την έθνική ιδιοτυπία με τόση πρωτάκουστη αλήθεια και με τέτοιο βάθος. Και είναι λυπηρό που βρίσκονται άνθρωποι, που κινούνται στην πρώτη γραμμή της πνευματικής ζωής του τόπου, που είναι στραμμένοι ολόψυχα προς την Εύρώπη και διοχετεύουν από κεί όλα τα ρεύματα των ιδεών, και όμως βγαίνουν και άποφαίνονται με θαυμαστή βεβαιότητα, ότι ή σύγχρονη ποίηση δεν έχει βάθος. Μά αν έχει κάτι, είναι βάθος και μόνο βάθος, κι αν θελήσουμε να βρούμε κάτι που να της λείπει, της λείπει ή έπιφάνεια, θυσιασμένη στο βάθος. Για τουτό άκριβώς ή σύγχρονη ποίηση είναι δυσκολοπλησίαστη, γιατί σου ζητάει να κλείσης τα μάτια και να φράξης τ' αυτιά σ' όλους τους έξωτερικούς θορύβους πριν δρασκελίσης το κατώφλι της. Κ' έτσι μέσα στον βαρυσήχνη χώρο της ό έχων ότα άκούειν, άκουέτω. Δεν μπορούμε ν' άποβάλουμε τις λογικές ξεις μας και τα βάζουμε με τη «μοντέρνα» ποίηση αντί να τα βάλουμε με τον έαυτό μας. Είναι πολύ πιο εύκολο να πέφτουμε σε γλυκασμούς και να μοιράζουμε περγαμηνές «έθνικών ύπηρεσιών» σε κακότροπα έπαρχιακά φανερώματα του δόγματος «έπιστροφή στην παράδοση» σώζοντας έτσι με μια κοινότατη χειρονομία την αισθητική μας άξιοπρέπεια. Με το δικιο τους ύστερα οι άλλοι, που κινούνται χαμηλότερα, πέρνουν θάρρος και θράσος και ύψώνουν σημαίες έθνικών κινδύνων στην ποίηση και θορυβούν.

Κάποιος ειπε πως ο Έλύτης «ανάκαλυψε» το Αιγαίο. Ένας άλλος ειπε ότι το είχαν ανακαλύψει άλλοι πριν άπ' αυτόν. Σωστά. Με την έξης ουσιώδη διαφορά, ότι οι άλλοι το ανακάλυψαν ως άτμόσφαιρα, ένώ ο Έλύτης ως ουσία. Οι πριν τοποθετούν μέσα στο φως του κάτι άλλο, τον κόσμο τους, στον Έλύτη δεν ύπάρχει κάτι άλλο ως κέντρο, αλλά αυτό τουτό το φως

του Αιγαίου είναι και κόσμος και άτμόσφαιρα, όχι μόνο ως φυσικό περιεχόμενο, αλλά πρό παντός ως ουσία στη βαθύτερη σύστασή του. Άπ' αυτή την άποψη μπορεί να πη κανείς πως είναι κάτι πρώτο, μια άνακάλυψη σε μια κεντρική πλευρά της «φυσικής μας άναπνοής», πράγμα που δε θα μπορούσε να βγη στο φως μέσα από τα μυστικά βάθη της ύπαρξης με κανέναν άλλο τρόπο. Έδω θα μπορούσε να πη κανείς σε όσους άνησυχούν για την οικείωση ξένων τρόπων «παρακμής», ότι μια άνατροπή στο έσωτερικό, άπ' όπου κι αν έρχεται, γίνεται άμέσως κατάσταση, όργανο, που ό καθένας το δουλεύει, το κάνει δικό του, για να πη την άπαισιοδοξία ή την αίτιοδοξία του, ό,τι έχει μέσα στη «φυσική άναπνοή του», και τουτό το κυρώνει ή περίπτωση του Έλύτη, πόσο ή μορφή βγαίνει από μέσα συνυφασμένη με την παιδική χαρά, με τα έσωτερικά συστατικά του φωτός του Αιγαίου, της Έλληνικής διαύγειας από γαλάζια κάτοπτρα, που άστραποβόλδον θαλασσινό ούρανό, διαφάνεια, τέτοιας ποιότητας και διεισδυτικής άνταύγειας, ώστε να πέρνη ποιότητα όντολογική κι από φαινόμενο να ύψώνεται σε ουσία, σάμπως αυτό να είναι το «δντως δν», ή έσωτερική πραγματικότητα του κόσμου και όχι το πεδίο των φαινομένων. Η τεχνική της «παρακμής» έγινε φωνή της πιο νεανικής, της όξύτατα Νεοελληνικής χαράς. Και στην Εύρώπη άλλωστε αυτή τη στιγμή, μετά τον τελευταίο πόλεμο, άρχισε μια πνοή που καταφάσκει, άνεμος αίτιοδοξίας, γεμάτος έλπίδες, παρά τη συγνεφιασμένη πολιτική άτμόσφαιρα, που διοχετεύεται με την ίδια πάνω κάτω τεχνική που έκφράστηκε και ή μεσοπολεμική στιγμή της «παρακμής». Θέλω να πιστεύω πως ο Εύρωπαϊος δεν παρακμάζει όριστικά, έχει δυνατόμεις άνανεωτικές, και πέρνει άνάσα καινούργια κάθε φορά και ξαναρχίζει τη μοίρα του.

Ο κ. Παπατσώνης βάζει τον Έγγονόπουλο του «Μπόλιβαρ» στους «αίρετικούς» και όχι στους «ξενότροπους». Και όμως είναι έκδηλα «ξενότροπος». Έδω είναι τώρα μια περίπτωση που μπερδεύονται οι κατηγορίες. Και όμως θα συμφωνήσω τελικά με τον κ. Παπατσώνη, θυσιάζοντας το έκδηλο της έπιφανείας για χάρη της ουσίας σε μορφή και σε περιεχόμενο, ότι είναι «αίρετικός» από την άποψη, ότι είναι όξύτατα ιδιότυπος και μοναχικός όλόκληρος και όχι μονάχα ο του «Μπολιβάρ». Το έργο αυτό δένεται πολύ βέβαια πιο φανερά με την «Έλληνικότητα» με τον ήρωικό του τόνο που τον κάνει πολύ όρατό ο μύθος του. Όμως και ο Έγγονόπουλος της «έπιστροφής των πουλιών» κινείται μέσα στην ίδια περιοχή από άλλη πλευρά, πιο κρυφή, μυστική, που δε φαίνεται εύκολα, άκούγεται όμως δυνατά: μια ένδοτερη όδύνη, βαρεία και άρρενωπή, ένας βαθύς πόνος κυριαρχη-

μένος ωστόσο και μία νοσταλγία, πυκνή και άρράγιστη, που δεν αναλύεται σε πολύ όρατά κύματα, και που το άρωμά τους είναι γνήσια νεοελληνικό, «ρωμέϊκο», κρατημένο σε τόνο γενναιότητας και λεβεντιάς, που περπατεί άντηχώντας δυνατά με το κεφάλι ψηλά, κάτι τό στωϊκά ήρωϊκό σε ήχο μεταλλικής μουσικής.

* *

Ίσως έπεσα έξω, ίσως είπα αόθαιρσιές. Πάντως ή τελική γενική διαπίστωση είναι τούτη: ότι ή θέση μας στη ζωή και στην ποίηση είναι έντελώς Ιδιαίζουσα, τραγική, καθώς βρεθήκαμε ξάφνου, ξεκομμένοι, με σπασμένη τή γραμμή τής πορείας μας, χαμηλά κάτω ανάμεσα σ' ένα ψηλό παρελθόν και σ' ένα ανάλογο εύρύτερο παρόν. Θέλουμε όμως να ζήσουμε πολιτισμένα; όπως μας τό επιβάλλει ή φυλετική μας καταγωγή και ή έθνική μας δυναμική παρόρμηση, να μπορούμε πάση θυσία στό ύψος του παρόντος, στό χώρο τής πρώτης γραμ-

μής σε όλες τις ενέργειες του πνεύματος.

Να επιστρέψουμε πίσω στους «ένδοξους ήμων προγόνους» ή στον «ένδοξό μας βυζαντινισμό» και ν' άρνηθούμε τον ζωντανό παλμό του έαυτού μας; Αφύσικο. Θα πέσουμε σε νέο βυζαντινισμό ή σε μια άλλη «Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή».

Ένας είναι ο δρόμος: να ύψώσουμε άκέραιο τον ιδιότυπο έαυτό μας μέσα στό εύρύτερο παρόν και καμιά δύναμη δεν μπορεί να τον φράξει αυτό τό δρόμο. Όποιος τον άρνιέται πεθαίνει από καλπάζουσα «έπιστροφή στην παράδοση».

Η πορεία στον πολύ άνηφορικό τούτο δρόμο δεν μπορεί βέβαια να γίνη όμαλά. Θα κοπιάσουμε πολύ ακόμα ώσπου να φτάσουμε σε κάποιο σταθερό ύψος ώστε ή πορεία μας ν' αποκτήσει ένότητα, ρυθμό ενιαίο και άδιάσπαστο. Έν τώ μεταξύ θα προχωρούμε με ανατάσεις, με τολμηρά και επικίνδυνα άλματα, είτε ως «αίρετικοί» είτε ως «ξενότροποι». Άρκει ότι τά άλματα συχνά πετυχαίνουν και δε μας ρίχνουν στό γκρεμό.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Γ Ρ Α Μ Μ Α

*Νά μὴν ἀνησυχῆς λοιπόν. Εἶμαι πολὺ καλά.
Στέκομαι καθὼς στέκονται τ' ἀγάλματα
στοὺς κήπους καὶ στὶς ἀνοιχτὲς πλατείες,
ὅταν τ' ἀφήνουν οἱ ἀστοὶ τὶς νύχτες
δίχως ἔρωτα
(τί τὸν χρειάζεται τὸν ἔρωτα ἐν' ἄγαλμα;)
χωρὶς φιλία, χωρὶς συμπόνια
(τί μπορεί νὰ αἰσθανθῆ ἐν' ἄγαλμα;)*

*Εἶμαι πολὺ - πολὺ καλά.
Δές με ἂν ἀμφιβάλλης.
Βλέπω σὰν προτομὴ ἀπὸ γύψο.
Κι' εἶν' ἡ ζωὴ μου
ἕνας φρουρὸς στρατιώτης
ποῦ χεῖρτ' ἐν εὐκόλῃ δουλειᾷ
νὰ κἀνῆ ἀπλῶς δ,τι τοῦ λέγει ὁ λοχαγὸς του.*

*Εἶμαι, σοῦ λέω, καλά.
(Καλησπέρα! Καληνύχτα σας!
Τί κάνετε;)
Πολὺ καλά. Νά μὴν ἀνησυχῆς.*

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΑΒΟΥΡΗΣ